

dr Vedrana Marković

mr Andrea Ćoso-Pamer

MUZIČKI KORACI

priručnik za nastavnike za treći razred osnovne muzičke škole

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2020.

dr Vedrana Marković

mr Andrea Ćoso-Pamer

MUZIČKI KORACI 3

priručnik za nastavnike za treći razred osnovne muzičke škole

Izdavač	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
Za izdavača	Pavle Goranović, direktor
Glavni urednik	Radule Novović
Odgovorni urednik	Lazo Leković
Urednica izdanja	Nadica Vukčević
Recenzenti	dr Tatjana Novović mr Jelena Martinović-Bogojević Laida Leković Ivan Tomas Radmila Bajković
Notografija	mr Andrea Ćoso-Pamer
Lektura	Sanja Marjanović
Korektura	Dragan Batričević
Grafičko oblikovanje	Zvezdana Vlahović
Tehnička urednica	Dajana Vukčević

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-2297-6
COBISS.CG-ID 40008208

Nacionalni savjet za obrazovanje, Rješenjem br. 023-4362/2019-7 od 26. 11. 2019. godine, odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u osnovnoj muzičkoj školi.

Copyright © Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica, 2020.

SADRŽAJ

RIJEČ AUTORKI	4
Teorija muzike	6
Rad u oblasti melodike	8
Rad u oblasti ritma	9
Muzički diktati	10
Pjevanje pjesama i izvođenje brojalica po notnom tekstu i po sluhu.	11
Slušanje muzike	14
Sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma i <i>bumvekerima (boomwhackers)</i>	16
Muzičko-didaktičke igre	18
Zanimljivi zadaci	19
Dječije muzičko stvaralaštvo	19
NOTNI ZAPISI PJESAMA	21
Narodne pjesme	22
Umjetničke pjesme	24
DODATAK – PRIPREME ZA ČASOVE PRAKTIČNE NASTAVE.	31
Upoznavanje notnog znaka za ton <i>a</i> iz male oktave u violinskom ključu	32
Obrada četvorodijelne podjele jedinice brojanja četvrtine – šesnaestine	34
Obrada pjesme <i>Škola zove</i> (A. Homen) po notnom tekstu	36
Obrada melodijske vježbe	38
Obrada muzičke igre <i>Gdje je prsten?</i> (M. Milošević-Simić)	40
Literatura	41

RIJEČ AUTORKI

Poštovane kolege i kolegice,

Pred vama se nalazi udžbenički komplet za treći razred devetogodišnje osnovne muzičke škole, pod nazivom Muzički koraci 3. Sastoji se od udžbenika, koji je namijenjen učenicima, i metodskog priručnika, koji je namijenjen nastavnicima. Ovaj komplet je logičan nastavak udžbeničkog kompleta za drugi razred. Kao i prethodni udžbenici, i ovaj je rezultat višegodišnjeg promišljanja, analiziranja različite pedagoške literature i praktičnog rada u učionici. Sadržaj udžbeničkog kompleta u potpunosti je u korelaciji s Predmetnim programom za treći razred za predmet Solfedo s teorijom muzike.

U skladu s metodskim stanovištem koje zastupamo, veliki dio sadržaja i ovog udžbenika čini maternji muzički jezik. Ponovićemo: kao što se slova uče kao znaci za glasove i riječi svog maternjeg jezika, tako je najprirodnije da se zakonitosti muzičkog jezika usvajaju preko maternjeg muzičkog jezika. Taj jezik čine sve one melodije, sve pjesme koje su prisutne u najranijem djetinjstvu, koje pjevaju majke i bake, koje dijete sluša u porodici i neposrednom okruženju, a koje trajno ostaju memorisane u svijesti i čine dio našeg duhovnog bića. Upravo taj muzički jezik učenici su već počeli da uče u prvom razredu muzičke škole, nastavili u drugom, a sada, u trećem razredu, želimo da njihova ranije stečena znanja proširimo i nadogradimo, te iskoristimo u daljem procesu muzičkog opismenjavanja. Stoga didaktičke primjere u ovom udžbeniku čine pjesme svih naroda koji žive na prostoru Crne Gore, ali i okruženja, kako bismo njihovim učenjem i pjevanjem doprinijeli razvoju i njegovanju multikulturalnosti i interkulturalnosti na našim prostorima.

Udžbenik je zamišljen kao radni, u kojem učenik/učenica¹ treba nešto samostalno da napiše, oboji i docrta. Ovakva koncepcija omogućava da učenik doživi udžbenik kao svoju ličnu svojinu, koja postepeno njegovim angažovanjem i aktivnošću postaje lična kreacija. Samostalnim stvaralačkim radom podstiče se razvoj mašte i kreativnosti kod učenika.

Budući da se u trećem razredu zaokružuje elementarno muzičko opismenjavanje, dio nastave se odvija po sluhu, a dio po notnom tekstu. U skladu s tim, u udžbeniku se nalazi veći broj notnih zapisa, koje će učenici postepeno biti u stanju da čitaju, dok se manji broj notnih zapisa pjesama nalazi u priručniku. Shodno konkretnoj situaciji u odjeljenju, melodijskim i ritmičkim zahtjevima, kao i tonalitetu određene pjesme, nastavnik/nastavnica² će odlučiti koje će pjesme obrađivati po sluhu, a koje po notnom tekstu. Za pjesme koje, po mišljenju autorki, treba da se obrađuju po sluhu, u udžbeniku se nalaze samo literarni tekstovi, dok su pjesme koje se obrađuju po notnom tekstu predstavljene i notnim zapisom.

Primijetićete da je tekst priručnika većinom napisan u jednom rodu. Namjera nam je bila da postignemo jednostavnost, preciznost i jasnoću. Podrazumijeva se, dakle, da se sve napisano odnosi na oba roda.

¹ U daljem tekstu: učenik, učenici.

² U daljem tekstu: nastavnik, nastavnici.

Cjelokupni materijal u udžbeniku može se svrstati u nekoliko cjelina, koje su u vezi s cjelinama u Predmetnom programu:

1. Muzička teorija
2. Rad u oblasti melodike
3. Rad u oblasti ritma
4. Muzički diktat
5. Pjevanje/izvođenje pjesama i brojalica
6. Slušanje muzike
7. Sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma i Boomwhackersima
8. Muzičke igre
9. Zanimljivi zadaci
10. Dječje muzičko stvaralaštvo

Kako bismo zadovoljile zahtjeve iskazane u Predmetnom programu, odabrale smo odgovarajući sadržaj za udžbenik. On se bazira na primjerima iz tradicionalne i umjetničke muzike, kao i na umjetničkim i didaktičkim pjesmama. Kao pedagozi koji se dugi niz godina bave nastavom solfeđa, prepoznavamo potrebu da se u udžbeniku nađu i sadržaji kojih nema u Nastavnom programu, ali je neophodno da ih učenici savladaju. Ovo su sadržaji koji se odnose na pjevanje pjesama po sluhu u različitim tonalitetima, a ne samo u C-duru, sadržaji vezani za razvoj harmonskog sluha (dvoglasno pjevanje i sviranje), kao i sadržaji vezani za razvoj osjećaja za muzički ritam (ritmički dvoglasni).

U udžbeniku se sadržaji iz navedenih cjelina prepliću i logično nadovezuju, omogućavajući učenicima da kroz različite aktivnosti steknu potrebna znanja i vještine. Predloženim rasporedom željele smo nastavnicima da olakšamo organizaciju nastavnog procesa, te omogućimo postizanje optimalnih rezultata. Naravno, nakon usvajanja znanja vezanih za elementarno muzičko opismenjavanje, moguće je pristupiti i drugačijem redosljedu obrade, što svakako zavisi od broja učenika u odjeljenju, njihovih više ili manje izraženih muzičkih sposobnosti, kao i metodskog stanovišta nastavnika.

Razmišljajući o konceptu priručnika, a imajući u vidu koncepte prethodnih priručnika, autorke su zaključile da je nepotrebno posebno osmišljavati sadržaj i tok svakog nastavnog časa, već je dovoljno u okviru pojedinih oblasti pružiti metodička uputstva i smjernice kako se, kada i s kojim ciljem određeni sadržaj obrađuje na času. Zato se na kraju priručnika nalazi nekoliko primjera – priprema za obradu određenih nastavnih jedinica. Naravno, predložena rješenja nijesu jedina moguća. Sugestije ne idu u smjeru ograničavanja kreativnosti i mašte samog nastavnika, već potpuno suprotno – autorski tim se nada da će ponuđena rješenja kolegama poslužiti kao putokaz i inspiracija, te doprinijeti nadogradnji metodičkih rješenja i razvoju pedagoških umijeća.

1. TEORIJA MUZIKE

Programom za treći razred devetogodišnje osnovne muzičke škole predviđeno je da učenici nauče da čitaju i pišu note u opsegu od g do g² u violinskom ključu, i od F do e¹ u bas-ključu. Jedan od važnih zadataka nastave solfeđa u trećem razredu jeste osposobiti učenika da poziciju tona u linijskom sistemu, u odnosu na odgovarajući ključ, poveže s njegovim solmizacionim i abecednim imenom i dalje sa zvučnošću tog tona. U tom smislu, ponovo naglašavamo da je potrebno težiti tzv. pravoj muzičkoj pismenosti, koja pojedincu omogućava vokalnu reprodukciju notnog teksta – ozvučavanje glasom, kao „prevođenje“ slušno primljenog sadržaja u notni zapis. Jasno je da cilj svake muzičke nastave, a prevažno nastave solfeđa, mora biti postizanje prave muzičke pismenosti. **U tom smislu, neophodno je neprekidno notu na određenoj poziciji u linijskom sistemu povezivati sa zvučnošću tona, a ne samo s njegovim solmizacionim ili abecednim imenom.**

Prve časove potrebno je posvetiti obnavljanju ranije stečenih znanja, vezanih za pojmove: zvuk, ton, linijski sistem, ključevi, note.

Redosljed uvođenja pisanih znakova kojima se bilježe tonovi logično se nadovezuje na ranije naučen opseg. U prvoj etapi uči se pisanje tonova u violinskom ključu u maloj oktavi: a i g; u drugoj etapi tonovi u drugoj oktavi: c² – g²; u trećoj etapi upoznaju se pozicije tonova u bas-ključu do F iz velike oktave, kao i tonovi d¹ i e¹.

Vrijeme potrebno da bi se savladala određena etapa zavisi od broja učenika u odjeljenju i njihovih sposobnosti, ali, u svakom slučaju, smatramo da u procesu muzičkog opismenijavanja ne treba žuriti, već planirati vrijeme pažljivo oslušujući reakcije učenika i prateći njihova postignuća. Ponovo naglašavamo da treba insistirati na povezivanju pozicije tona sa zvučnošću tona. **Cilj nije postignut u cjelosti u trenutku kada učenik zna da se npr. u drugoj liniji linijskog sistema piše nota d² – potrebno je da zna i da otpjeva tu tonsku visinu, pronađe ton na klavijaturi i da saslušan ton prepozna i zna da ga zapiše.**

Upoznavanje s pozicijom tona, njegovim solmizacionim i abecednim imenom i povezivanje s njegovom zvučnošću odvija se na utvrđen način. Uvođenje novih tonova i nota kao njihovih simbola može se odvijati na različite načine: preko didaktičkih pjesama modela, koje su pisane s određenim ciljem, preko primjera koji se izvode na određenom instrumentu, ili transpozicijom ranije naučene pjesme u drugi registar. Na početku, potrebno je da se pjesma model nauči, da učenici pjesmu otpjevaju intonativno i ritmički u potpunosti tačno, jer to predstavlja bazu iz koje će se vršiti povezivanje tonskog imena sa zvučnošću određenog tona i njegovom pozicijom u linijskom sistemu. U ovoj fazi rada tonovi se bilježe kao cijele note i vježba se pisanje i čitanje – **akcenat je na poziciji u linijskom sistemu.** Nastavnik paralelno uvodi termine solmizacija i abeceda, objašnjavajući da svaki ton ima dva imena: solmizaciona imena koristimo kada tonove pjevamo, a abecedna imena kada o tonovima razgovaramo.

Već je rečeno da se u prvoj etapi uče znaci za tonove a i g iz male oktave. Novi tonovi uvode se preko didaktičke pjesme, koja se uči po sluhu, i narodne pjesme koja je od ranije poznata. Naravno, predložene pjesme su samo primjeri, moguće je koristiti i druge pjesme,

samo je važno da se melodija bazira na postupnom ljestvičnom pokretu. Melodije pjesama učenici „traže“ na klaviru. Samostalnim rasuđivanjem i uz pomoć nastavnika zaključuju koji tonovi čine melodiju i gdje se određene note pišu u linijskom sistemu. Nakon što su učenici upoznali pozicije novih tonova, slijedi pjevanje poznate pjesme sastavljene od ovih tonova po notnom tekstu, naizmjenično tekstom i solmizacijom. Cilj je da se kod učenika stvore sigurne i čvrste veze između zvuka, koji je naučen po sluhu, i njegove slike – notnog teksta koji sadrži nove note. Treba težiti postizanju što je moguće veće intonativne preciznosti.

Nakon toga slijede vježbe u kojima je potrebno ravnomjerno čitati nizove u kojima se pojavljuju nove note. Nastavnik mora insistirati na ravnomjernosti – nije dozvoljeno usporavanje ni ubrzavanje tempa. Kada je u pitanju brzina kojom treba izvoditi ove vježbe, napominjemo da namjerno nijesu napisane određene metronomske oznake kao zahtjevi, već će nastavnik sam ocijeniti koji je optimalni tempo u kojem učenici mogu tačno i tečno čitati. Učenike je potrebno stalno usmjeravati da notni tekst **čitaju**, a ne pjevaju – česta je pojava da se čitanje pretvara u ispjevavanje na jednoj proizvoljno uzetoj tonskoj visini. Uobičajeno je za ovaj tip vježbi da se sve note izvode u istim trajanjima – polovine, četvrtine ili osmine izvode se na jedan otkucaj. Poželjno je da nastavnik daje ravnomjerne otkucaje ili da se čita uz metronom. Slijede vježbe ravnomjernog čitanja u kojima notni nizovi prelaze iz violinskog u bas-ključ, i obrnuto. Ovaj tip vježbe posebno je važan radi povezivanja s instrumentalnom nastavom. Na kraju dolazi grupa vježbi u kojima se nove note pojavljuju u oblikovanim ritmičkim linijama, a izvode se parlato, uz obavezno taktiranje.

Slijedi faza uvježbavanja u kojoj se notna slika povezuje sa zvučnom slikom. Potrebno je da učenici melodijsku liniju koja je zapisana u violinskom ključu prepisuju u bas ključ i obrnuto, vodeći računa da tonske visine ostanu iste. Na taj način postaju svjesni da jedan ton može da se zapiše na dva različita načina.

Pri upoznavanju učenika s novim notama u bas-ključu, metodički postupak se donekle razlikuje. Učenike treba podsjetiti zbog čega je i kada potrebno koristiti bas-ključ, slušati kompozicije koje izvode instrumenti s dubokim registrom, te koristiti izvođenja dubokog muškog glasa kao ilustraciju. S obzirom na to da je učenicima poznat solmizacioni i abecedni redosljed tonova u uzlaznom i silaznom pokretu, potrebno je iskoristiti njihovo znanje kako bi sami izvodili zaključke o tome gdje se piše koja nota. Takođe, potrebno je predstaviti zvučnost novih dubokih tonova – pjevanjem (ako nastavnik može otpjevati tonove u određenom registru) i sviranjem od strane nastavnika, ali ne i pjevanjem od strane učenika, jer se radi o registru koji učenici ne mogu izvesti svojim glasom. Učenici samo slušno prepoznaju nove tonove i njihovu zvučnost povezuju sa solmizacionim i abecednim imenima tonova, te njihovom pozicijom u linijskom sistemu u bas-ključu. Slijede vježbe ravnomjernog čitanja u jednom i dva ključa i ritmičke vježbe koje se izvode parlato.

Nove note u drugoj oktavi uvode se preko transpozicije poznate melodije u viši registar. Učenici se podsjećaju pjesme koja počinje postupnim uzlaznim pokretom, imenuju tonove solmizacijom i abecedom. Nastavnik zatim istu pjesmu svira za oktavu više. Učenici zaključuju da je odnos tonova ostao isti, samo da je početna pozicija viša. Zajednički prepoznaju tonove i na osnovu ranije stečenog znanja, prateći pozicije u linijskom sistemu, zaključuju gdje

se pišu tonovi u rasponu od d2 do g2. Slijede vježbe ravnomjernog čitanja, kao i ritmičke vježbe koje se izvode parlato.

Programom je predviđeno da se u toku treće godine učenja upoznaju i određeni muzički pojmovi, kao što su ljestvica, stupanja, stepen, tetrahord, oznake za tempo i dinamiku, oznake za artikulaciju, predznaci. Autori se zalažu da se u nastavi muzike uopšte, pa tako i u nastavi solfeđa, **polazi od zvuka i preko notne slike ide prema teorijskom pojmu**, njegovom objašnjavanju i osvještavanju. Zbog toga sve predviđene pojmove učenik upoznaje prvo na osnovu ličnog iskustva, slušanjem i izvođenjem, te, koliko je god to moguće, samostalnim zaključivanjem o karakteristikama određenog pojma. Tako će povisilicu upoznati preko melodije u D-duru, iako ovaj tonalitet nije predviđen za obradu u III razredu. Učenicima se nova ljestvica i ne pominje – već pomenutim postupkom „traženja“ melodije na klaviru učenici zaključuju da je potrebno koristiti crnu dirku, te na osnovu toga upoznaju pojam povisilice i povišenog tona. Učenici ovog uzrasta treba da znaju da definišu određene pojmove, kao što su ljestvica, stupanj ili stepen, ali definicije treba da proisteknu iz sopstvenog izvođenja, razmišljanja, uopštavanja i zaključivanja, uz usmjeravanje od strane nastavnika.

2. RAD U OBLASTI MELODIKE

Rad u oblasti melodike bazira se na pjevanju narodnih i umjetničkih pjesama koje imaju jasnu didaktičku ulogu, s ciljem da ilustruju određenu melodijsku pojavu i kao takve postanu modeli. U ovom razredu učenici upoznaju pojam ljestvice i ljestvičnih stupnjeva, pa je potrebno zvučnost osnovnih tonskih visina, postavljenih u toku prvog i drugog razreda, povezati s ljestvičnim stupnjevima C-dur ljestvice.

Za potrebe ovog udžbenika osmišljen je velik broj didaktičkih pjesama, čijim učenjem učenici na spontan i jednostavan način mogu shvatiti odnose između tonova, povezati notnu sliku sa zvučnom slikom, i obrnuto, te znanja stečena na taj način primijeniti prilikom pjevanja melodijskih vježbi. Takve pjesme potrebno je ponavljati više puta u toku školske godine. Za ovaj uzrast planirane su kraće melodijske vježbe, ali svaka vježba ima određen „problem“, koji se na tom primjeru rješava. Važno je da vježba bude savladana u potpunosti, kako u ritmičkom tako i u melodijskom pogledu, pri čemu je ključna uloga nastavnika. Pri pjevanju treba insistirati na taktiranju, jer ono omogućava sigurnu metričku orijentaciju učenika.

Već je u uvodnom dijelu priručnika pomenuto da se u udžbeniku nalaze i sadržaji koji nijesu predviđeni programom. U oblasti melodike to se odnosi na pjevanje pjesama po sluhu u sljedećim tonalitetima: G-dur, D-dur, F-dur, B-dur, a-mol i d-mol. Pjevanje pjesama u pomenutim tonalitetima potrebno je da bi se aktivno razvijao melodijski sluh učenika. Duže zadržavanje u intonativnoj sferi samo jednog tonaliteta dovodi do pasivizacije melodijskog sluha, njegove inertnosti i nedovoljnog razvoja. Zato predlažemo da pjesme u pomenutim tonalitetima budu obrađene u toku trećeg razreda. Na taj način će se stvoriti neophodna baza zvučnih slika i zvučnih podataka, koja je potrebna u idućim školskim godinama, kada se pomenuti tonaliteti budu obrađivali i osvještivali. Naravno, ove pjesma samo su predlozi – nastavnici mogu ovaj izbor mijenjati i dopunjavati.

Također, uvršteni su sadržaji vezani za dvoglasno pjevanje i sviranje, a koji su posebno potrebni radi razvoja harmonskog sluha. Primjeri su koncipirani krajnje jednostavno, s jednom razvijenijom melodijskom linijom i drugom koja se zasniva na postupnom pokretu i jednostavnijem ritmu. Vježbe je potrebno obraditi prvo tako da se gornji glas pjeva, a donji svira na metalofonu. Zatim se donji glas zamjenjuje pjevanjem. Cilj je da učenici steknu i iskustvo istovremenog pjevanja i sviranja, čime se razvijaju njihove vještine vezane za oblast harmonskog sluha.

3. RAD U OBLASTI RITMA

Rad u oblasti ritma bazira se na učenju brojalica i različitih ritmiziranih tekstova, koji služe kao modeli, a u kojima se javljaju ritmičke linije s odgovarajućim trajanjima ili ritmičke figure koje učenici treba da upoznaju. Brojalice koje se nalaze u udžbeniku samo su prijedlozi – nastavnici mogu koristiti i druge pogodne primjere. Programom je predviđeno da se učenici upoznaju sa šesnaestinama i odgovarajućom pauzom, te ritmičkim figurama u kojima se javljaju različite kombinacije šesnaestina i šesnaestinskih pauza. Obnavljaju se taktovi $2/4$, $3/4$ i $4/4$.

Četvorodjelna podjela jednice brojanja četvrtine uvodi se preko odgovarajuće brojalice, koja će omogućiti da se novo trajanje doživi kroz sopstveno izvođenje. Izvođenje četvorosložnih riječi na jedan korak, jedan pljesak dlana o dlan ili jedan otkucaj omogućava doživljaj šesnaestina. Tek kada je nova pojava doživljena i izvedena, pristupa se osvješćivanju, odnosno nova pojava dobija svoje ime i grafičku sliku.

U ovoj fazi nastave potrebno je napraviti korelaciju nastave solfedža s nastavom jezika, matematike i fizičkog vaspitanja. Pri obradi šesnaestina povezujemo nastavu jezika s nastavom u oblasti ritma, pa tako učenik, dok korača, na jedan korak izgovara jednu četvorosložnu riječ: prepelica, vjeverica. Cilj je da učenik kroz sopstveno izvođenje opazi i zaključi da na jedan korak dolaze četiri sloga – četiri jednaka trajanja. Koračanje se broji: jedan, dva, jedan, dva, a zatim se zamjenjuje tapšanjem, opet sa zadatkom da se na jedan pljesak izgovori jedna četvorosložna riječ. Ostaje da nastavnik saopšti da je korak ili pljesak naša jedinica brojanja – četvrtina, a da se četiri jednaka trajanja u okviru jedne riječi nazivaju šesnaestine. Učenici zatim upoznaju grafičku oznaku šesnaestine, a slijedi uvježbavanje pisanja novih notnih trajanja. Nakon toga nova ritmička trajanja stavljaju se u kontekst ritmičkih vježbi koje se izvode kucanjem, a zatim i vježbi koje se izvode parlatom. U početnim vježbama korisno je da nastavnik izvodi puls kucanjem ili tapšanjem.

Iako je upoznavanje s tonskim trajanjima prvenstveno vezano za oblast muzičkog ritma, nijedna oblast rada ne može se obrađivati izolovano, bez povezivanja s drugim oblastima. U tom smislu, nakon čitanja nota, slijedi ozvučavanje kratkih notnih zapisa, glasom i na metalofonu. Svakako treba insistirati prvo na izvođenju glasom, a sviranje na metalofonu dolazi tek kao provjera da li je melodija bila tačno otpjevana. Učenike treba upućivati da stalno pažljivo slušaju svoje vokalno, a zatim i instrumentalno izvođenje, kako bi sami mogli da primijete eventualne greške, te da ih koriguju. Nastavnik će svakako pružati smjernice i

uputstva ukoliko melodija nije tačno otpjevana, ali je važno da učenik sebe sluša i da zna kada je otpjevao tačno, a kada nije.

Utvrđivanje novih znanja zasniva se na principu sopstvenog izvođenja učenika. Potrebno je da učenici steknu iskustvo koje će im omogućiti da lako i spontano sami izvode zaključke iz oblasti ritma. Prepliću se vježbe pisanja, čitanja i ozvučavanja kratkih notnih tekstova s uvođenjem novih kombinacija notnih trajanja.

Taktiranje je potrebno postaviti kao obaveznu aktivnost prilikom izvođenja svakog notnog teksta. Vježbe koje su predviđene da se izvode parlato, moraju se izvoditi govorenjem solmizacionih imena i trajanja, a nikako njihovim ispjevanjem.

Sve brojalice, ritmizirane tekstove, kao i pjesme, neophodno je izvoditi na ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma, bilo da se izvodi puls jedinice brojanja, bilo da se izvode ritmičke linije. Nastavnik će sam, po svom nahođenju, ili u skladu s instrumentima s kojima raspolaže, odabrati instrumente na kojima će se izvoditi pojedine brojalice.

Novinu u pogledu zahtjeva u ovom udžbeniku čini čitanje ritmičkih linija naizmjenično u violinskom i bas-ključu. Ovakve vježbe su neophodne radi sticanja sigurnosti, tačnosti i brzine čitanja notnog teksta, a radi povezivanja sa instrumentalnom nastavom.

Određenu novinu predstavlja uvođenje ritmičkih dvoglasa. Možda će pojedine kolege smatrati da je ova aktivnost preteška za učenike trećeg razreda, ali smatramo da se s izvođenjem dvoglasnih ritmičkih primjera mora počinjati znatno ranije nego što je to do sada bila praksa u našim muzičkim školama. Dvoglasni ritmički primjeri koji se nalaze u udžbeniku jednostavne su koncepcije, ali njihovim izvođenjem učenici će steći neophodno iskustvo u dvoglasnom izvođenju. Istovremeno odvijanje dvije različite ritmičke linije predstavlja, u izvjesnom smislu, senzaciju za učenike, i oni ih rado izvode bez obzira na izvjesne teškoće na koje mogu naići. Ritmičke linije se izvode na različite načine, kako bi se i zvučno razlikovale, na primjer: jedna linija kucanjem olovkom o površinu klupe, a druga tapšanjem dlana o dlan; jedna tapšanjem o koljena, a druga pucketanjem prstima; takođe je moguće i poželjno upotrijebiti svoje tijelo kao instrument, kao i različite ritmičke instrumente Orfovog instrumentarijuma.

Posebno je važno s učenicima raditi ritmičke improvizacije. One omogućavaju razvoj kreativnih sposobnosti učenika i primjenu stečenog znanja. Moguće je osmišljavati različite vrste zadataka: stvaranje ritmičke pratnje na poznatu pjesmu, različite ritmičke dopunjaljke, ritmiziranje zadatakog teksta. Sve ove aktivnosti mogu se sprovoditi kao igra sa zvukovima u toku koje će biti angažovane stvaralačke sposobnosti učenika.

4. MUZIČKI DIKTATI

Rad u oblasti diktata odvija se kroz nekoliko različitih aktivnosti, koje se međusobno prepliću, logično nadovezuju jedna na drugu i dopunjavaju. Kroz aktivnosti izvođenja, stvaranja, slušanja i zapisivanja različitih ritmičkih i melodijskih sadržaja učenici treba da se osposobe da pišu i čitaju note i pauze predviđene programom, te da budu u stanju da slušno prepoznaju pojedinačne tonove i grupe tonova. U udžbeniku se nalaze posebno predviđene

vježbe, nepotpuni notni tekstovi, u kojima učenik, koristeći znanja, sopstvenu kreaciju i maštovitost, dopunjava ritmičke ili melodijske sadržaje. Svakodnevna nastavna praksa treba da bude slušanje, opažanje, prepoznavanje i zapisivanje kako pojedinačnih tonskih visina, tako i grupa tonova (3 – 4 tona) koje čine logičnu cjelinu.

Posebno je važno nastaviti rad u oblasti vizuelnog diktata, gdje je potrebno da učenik poveže vizuelnu sliku – notni zapis sa zvučnom slikom motiva koji izvodi nastavnik pjevanjem ili sviranjem. U udžbeniku se nalaze grupe od po četiri motiva koje će nastavnik izvoditi različitim redosljedom, a zadatak je učenika da prepoznaju koji su motiv čuli. Nakon toga, poželjno je da se svi motivi otpjevaju solmizacijom.

Često treba sprovoditi vježbe usmenog diktata, gdje će učenici saslušani motiv prvo otpjevati neutralnim slogovima, a zatim i slogovima solmizacije. Tačno otpjevan motiv poželjno je svirati na nekom melodijskom instrumentu Orfovog instrumentarijuma.

Vježbe ritmičkih diktata na zadatom nizu tonova nastavnik će osmisлити vodeći računa da se u vježbi pojavljuju samo poznati tonovi – na taj način omogućava se povezivanje ritmičkih trajanja s tonskim visinama, što vodi ka kasnijoj većoj uspješnosti učenika prilikom izrade melodijsko-ritmičkih diktata.

5. PJEVANJE PJESAMA I IZVOĐENJE BROJALICA PO NOTNOM TEKSTU I PO SLUHU

5.1. Obrada pjesama po sluhu

Zbog zahtjeva u pogledu melodijske ili ritmičke linije, koje učenici još ne mogu pročitati iz notnog teksta, određeni broj pjesama predviđen je za obradu po sluhu. Pjesme po sluhu obrađuju se utvrđenim metodskim postupkom, za koji smatramo da ga ovdje ne treba dodatno objašnjavati. Skrećemo pažnju da namjerno nijesu dati grafički prikazi notnih tekstova, s ciljem da učenici, nakon što su pjesmu naučili i zapamtili, pokušaju da melodiju pjesme što je više moguće samostalno, po sluhu, sviraju na nekom melodijskom instrumentu Orfovog instrumentarijuma: metalofonu, ksilofonu, zvončićima, a takođe i na klaviru, jer klavijatura sada polako postaje važno očigledno sredstvo. Klavijaturu je potrebno koristiti što više, jer se na taj način otpjevani ton može „dodirnuti“ i pronaći u odnosu na druge tonove. Cilj je što više aktivirati melodijski sluh učenika, koji bi bio pasiviziran ukoliko bi se učenici i dalje oslanjali na boje i grafičke prikaze, kao što je to bio slučaj u prvom ili drugom razredu. Svi notni zapisi pjesama koje se uče po sluhu nalaze se u posebnom poglavlju ovog priručnika.

Kada je pjesma s tekstom naučena napamet i učenik u stanju da je izvede intonativno i ritmički precizno, potrebno je što veći broj pjesama pjevati solmizacijom. Naravno da nijesu sve pjesme jednako pogodne zbog svoje težine u pogledu melodije ili ritma, ali je nastavniku ostavljena sloboda da u skladu sa sposobnostima učenika odabere koje pjesme mogu biti pjevane i solmizacijom. Prelazak s teksta na solmizaciju treba da se odvija postupno i polako. U prvoj fazi rada samo će prvi stih pjesme, ili logična kratka cjelina, biti otpjevan nekoliko puta prvo tekstem, a zatim i solmizacijom. Solmizacioni slogovi biće u

toj fazi rada zapravo naučeni napamet, baš kao i tekst pjesme, što će s vremenom dovesti do stvaranja potrebnih automatizama. Zatim će se polako, jedan po jedan, i ostali djelovi pjesme pjevati solmizacionim slogovima, sve dok na kraju učenici ne budu u stanju da cijelu melodiju pjesme otpjevaju koristeći solmizaciona imena. Pri „prevođenju“ literarnog teksta u solmizacione slogove, kao očigledno sredstvo i pomoć učenici mogu koristiti metalofon s pločicama označenim odgovarajućim bojama, ali i sve više klavijaturu. „Traženje“ melodije pjesme koja je naučena po sluhu ima veoma važnu ulogu u razvoju melodijskog sluha i ovu aktivnost treba što više koristiti. Cijela aktivnost sprovodi se pod budnim nadzorom nastavnika, koji pomaže i usmjerava, ali ne otkriva, ne saopštava solmizacione slogove. Suština je da učenik pokuša što je moguće više sam otkriti solmizaciona imena tonova koji čine određenu melodiju.

Jednom naučenu i savladanu pjesmu, otpjevanu tekstom i solmizacijom, potrebno je ponavljati na idućim časovima, ali i više puta u toku školske godine, čime će se obezbijediti trajnost znanja i čvršće povezivanje tonskih imena s odgovarajućim tonskim visinama. Višekratnim ponavljanjem pospješuje se razvoj muzičke memorije, što takođe predstavlja važan zadatak nastave solfeđa.

5.2. Obrada pjesme po notnom tekstu

Obrada pjesme po notnom tekstu u radu s učenicima trećeg razreda osnovne muzičke škole još uvijek predstavlja složen i težak zadatak. „Prevođenje“ notne slike u zvučnu sliku, ozvučavanje solmizacionih slogova, prelazak s pjevanja solmizacijom na pjevanje slogovima literarnog teksta nije jednostavno, te stoga mora biti brižljivo metodološki postavljeno od strane nastavnika.

Prateći postupno uvođenje notnih znakova, predložena je obrada pjesama čije se melodijske linije sastoje od upravo naučene grupe nota. Na taj način omogućava se postupno i sistematsko povezivanje grafičkog znaka – note u linijskom sistemu, sa zvučnošću tona i njegovim trajanjem. U ovoj fazi rada osviješten je pojam ljestvice i ljestvičnih stupnjeva, a cjelokupno intoniranje predloženog tonskog materijala odvija se po principu povezivanja imena tona s njegovom zvučnošću, s postepenim povezivanjem određene tonske visine sa ljestvičnim stupnjem u C-dur ljestvici. Ovdje je potrebno pomenuti da se štim i kadencia ne uvode kao teorijski pojmovi (učenici ne treba da definišu pojam kadence), već kao melodijski modeli, uvedeni preko didaktičkih pjesmica, koje učenici treba da nauče i zapamte. Učenici će osjetiti zadovoljstvo što su u stanju da svojim glasom notni zapis pretoče u zvučnu sliku, te će polako, kroz sopstveno iskustvo izvođenja, shvatiti zašto je potrebno poznavati notno pismo.

Može se govoriti o dva načina rada ili o dva pristupa. Prvi pristup podrazumijeva pravu obradu pjesme po notnom tekstu, pri čemu notna slika predstavlja polaznu osnovu. Ovaj metodski postupak je utvrđen i odvija se po ustaljenoj šemi.

Međutim, ne treba zaboraviti da osnovno načelo za koje se zalažemo u nastavi solfeđa jeste pristup koji polazi od zvuka i ide ka notnoj slici, odnosno notnom zapisu. Ovo se pogotovo odnosi na period nastave u kome učenici još nijesu zaokružili elementarno muzičko opismenjavanje, pa se mogu smatrati tek djelimično opismenjenima. Naravno, kako

odmiče školska godina, tako se i njihova znanja iz oblasti muzičke pismenosti povećavaju. U tom smislu, predložimo da određen broj pjesama bude obrađen prvo po sluhu, da bi se, kada je pjesma naučena, učenicima pokazao notni zapis pjesme. Pod pretpostavkom da je pjesma dobro naučena i zapamćena, učenici će u sljedećoj fazi rada ozvučiti notni zapis tako što će pjevati melodiju solmizacijom. Po tragu poznate melodije moći će da stvore veze između tonskih visina, koje čine melodijsku liniju jedne pjesme, notnih znakova u linijskom sistemu, koji nam omogućavaju da tu melodiju i zapišemo, te solmizacionih slogova. Na nastavniku je da odredi koje će pjesme biti obrađene na ovaj način.

Ukoliko se pjesma uči na klasičan način – obradom po notnom tekstu, na početku je potrebno da učenici prepoznaju vrstu takta, način njegovog taktiranja, notne vrijednosti koje se javljaju u notnom tekstu, da prepoznaju ljestvicu (u ovom razredu po notnom tekstu se rade samo pjesme u C-duru), oznake za tempo i dinamiku. Treba obratiti pažnju na to da li se radi o umjetničkoj ili narodnoj pjesmi. Slijedi imenovanje tonova solmizacijom na osnovu pozicije nota u linijskom sistemu. Uz taktiranje, ritmička linija pjesme izvodi se parlato. Radi postizanja što veće sigurnosti, ritmička linija može se izvesti i pljeskanjem dlana o dlan, kucanjem olovkom o površinu klupe, ili na nekom ritmičkom instrumentu Orfovog instrumentarijuma. Nakon ovakvog uvježbavanja, izgovaranje solmizacionih slogova zamjenjuje se izgovaranjem slogovima teksta pjesme. Slijedi rad u oblasti melodike. Učenike je potrebno upjevati, a zatim se pjeva štim i kadenca. Potom se ozvučava svaka pojedinačna tonska visina. One se izvode prvo izolovano od ritmičke linije, sve u jednakim trajanjima, onim redosljedom kojim se pojavljuju u melodiji, s asocijacijom na pjesmu-model za odgovarajuću tonsku visinu, a povezujući ih sa stupnjem u C-dur ljestvici. Kada je svaka visina koja se javlja u melodiji ozvučena nekoliko puta, pristupa se ozvučavanju notnog teksta. Dio po dio melodije izvodi se solmizacijom u odgovarajućim ritmičkim trajanjima, uz taktiranje. Ukoliko dođe do izvjesnih teškoća u ozvučavanju nekih tonskih visina, učenike je potrebno podsjetiti na pjesmu-model. Ozvučava se jedna po jedna logična melodijska cjelina, sve dok pjesma u cjelosti ne bude precizno otpjevana solmizacijom. U posljednjoj fazi rada slogovi solmizacije zamjenjuju se slogovima literarnog teksta, koji je učenicima već poznat, jer su u jednoj od prethodnih faza izgovorili ritmičku liniju pjesme koristeći se slogovima teksta.

U završnici, potrebno je učenicima skrenuti pažnju na lijepo i izražajno pjevanje, te voditi računa da se pjesma izvodi u odgovarajućem tempu i dinamici. Poželjno je da nastavnik izvodi klavirsku pratnju kako bi se povećao umjetnički dojam, te učenici dobili odgovarajuću predstavu o vokalno-instrumentalnom izvođenju kompozicije. Izvođenje pjesme uz pratnju na klaviru predstavlja i put razvoja harmonskog sluha, sa čime je neophodno početi već u ranom školskom uzrastu.

5.3. Melodijske vježbe

Nakon obrade određene grupe tonova, kao i pjesme čija je melodija sastavljena od naučenih tonova, stvoreni su uslovi da se može pristupiti izvođenju melodijskih vježbi. Vježbe su koncipirane tako da u svojoj melodijskoj liniji uvijek donose melodijske pokrete koje su učenici upoznali pjevajući pjesmu. Sada je pravac obrnut: prepoznavanjem tonskih imena, povezivanjem pozicije u linijskom sistemu s tačno određenom tonskom visinom,

učenik se osposobljava da ozvuči notni zapis. Dužina vježbi je u skladu s uzrastom učenika i periodom pažnje koji u ovom uzrastu može da se očekuje. Naglašavamo da je najbitniji kvalitet izvođenja – stoga je akcenat na manjem broju vježbi koje će biti do detalja savladane, umjesto na velikom broju površno i netačno otpjevanih vježbi.

Melodijske vježbe potrebno je prvo analizirati: vrsta takta, notna trajanja, ljestvična osnova, oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju. Vježba se prvo izvodi parlato, uz obavezno taktiranje. Slijedi razgovor o načinu kretanja melodije, opažanje tonova i motiva, podsjećanje na početke pjesama modela, kao asocijacija na određene tonske visine. Pjeva se štim i kadenca, a zatim prelazi na intoniranje vježbe. Precizno izvedena melodijska vježba može biti baza iz koje se dalje mogu osmišljavati različite aktivnosti: memorisanje početka, kraja ili čitave vježbe, zapisivanje zapamćenog sadržaja u vidu diktata, sviranje vježbe na nekom melodijskom instrumentu, osmišljavanje ritmičke pratnje.

5.4. Izvođenje brojlica

O izvođenju brojlica već je praktično bilo riječi u okviru naslova *Rad u oblasti ritma*. Sada samo još treba napomenuti da je u nastavi potrebno osposobljavati učenike da što više samostalno izvode različite notne zapise brojlica, ritmiziranih tekstova i slično, kako bi sticali rutinu u čitanju i izvođenju ritmičkih zapisa. Brojalice je moguće izvoditi na standardne načine, izgovorom teksta, ali i koristeći tijelo kao instrument, ritmičke instrumente Orfovog instrumentarijuma, kao i Boomwhackersima, na kojima je moguće, koristeći jednu tonsku visinu, izvesti određenu ritmičku liniju.

6. SLUŠANJE MUZIKE

Učenici trećeg razreda već imaju iskustvo u slušanju muzike, te stoga ova aktivnost za njih ne predstavlja novinu. Kako bi učenici na osnovu sopstvenog doživljaja shvatili i razumjeli različite muzičke pojmove, potrebno je da slušaju odabrane odlomke iz muzičkih djela. Ti odlomci služe kao ilustracija određene pojave, te će učenici nakon slušanja biti u stanju da o određenoj pojavi ili pojmu razgovaraju, zapamte odlomak iz kompozicije i prepoznaju ga prilikom ponovnog slušanja. Iako je za svaku kompoziciju naveden njen naziv, kao i ime kompozitora, u radu s mlađim uzrastima ne treba insistirati na zapamćivanju ovih podataka. Nastavnik će nakon slušanja saopštiti naziv kompozicije i ime kompozitora, ali ne treba da insistira da to učenici obavezno zapamte. Dužina odlomaka koji se slušaju treba da bude u skladu s vremenskim periodom usmjerene pažnje primjerenom učeniku ovog uzrasta. Naravno, ovo ne mora biti pravilo: ukoliko učenici sami iskažu povećano interesovanje da slušaju odabranu kompoziciju duže nego što je to nastavnik predvidio, treba im dopustiti.

Poželjno je da se jedna kompozicija sluša nekoliko puta u toku školske godine. Važno je da svako slušanje bude kvalitetno u smislu pažnje i koncentracije koja prati slušanje, kao i doživljaja onoga što se sluša. Kod učenika je potrebno razvijati sposobnost koncentracije, a ne treba težiti što većem broju preslušanih kompozicija. U skladu s uzrastom učenika, treba ih pustiti da na različite načine odreaguju na muziku. Stoga ne preporučujemo mirno sjedenje u klupi za vrijeme slušanja, već naprotiv – zalažemo se za slušanje muzike koju

će učenik pratiti svojim spontanim pokretom, bilo samo nekih djelova tijela (cupkanjem, njihanjem, pokretima ruke), bilo čitavim tijelom – igrom, plesom, koračanjem i slično. Posebno su interesantna istraživanja novijeg datuma koja povezuju slušanje muzike s plesom ili sviranjem na instrumentima Orfovog instrumentarijuma. Za određen primjer – odlomak, nastavnik osmišljava logičnu improvizaciju, koja se može izvoditi koristeći tijelo kao instrument ili na Orfovim instrumentima. Ovakvim pristupom kod učenika se postiže aktivna pažnja, budi želja da se ponovo sluša određena kompozicija, učenici su motivisani, slušanje muzike postaje zabavno, što sve skupa omogućava razvijanje ljubavi prema muzici i potrebe da se umjetnička muzika što više sluša, a utiče i na trajnije zapamćivanje primjera.

Sve aktivnosti vezane za slušanje muzike moraju biti pažljivo osmišljene od strane nastavnika. To znači da će prije svakog slušanja nastavnik usmjeriti pažnju učenika u određenom pravcu, bilo da se radi o tempu, dinamici, slušnom prepoznavanju instrumenta, opažanju karaktera i raspoloženja koje kompozicija opisuje i slično. Važno je unaprijed postaviti zadatak učenicima na što treba da obrate pažnju. Svako slušanje ima svoj zadatak, da bi se nakon odslušanog odlomka razgovaralo o onome što se slušalo. Važno je napomenuti da u ovoj fazi muzičke nastave ne postoje tačni i pogrešni odgovori – nije važno da li je učenik prepoznao životinju koja se krije u nazivu kompozicije, bitna je emocija koju učenik ispoljava i njegov lični doživljaj, a on kod svakog učenika može biti različit. Uloga je nastavnika da ohrabruje razgovor o doživljaju kompozicije. Tako će se zajednički doći do određenih zaključaka, koji predstavljaju polazište za kasnija uopštavanja i sistematizaciju.

Pored pokreta, koji je osnov za doživljaj muzike u ovom periodu, u trećem razredu doživljaj nakon slušanja muzike može biti iskazan i likovno – bojom, linijom, crtežom. U tom smislu, povremeno je potrebno postavljati zadatak da se doživljaj muzike predstavi služeći se različitim sredstvima likovnog izraza. Na taj način doprinosimo razvoju kreativnosti i mašte kod naših učenika, te korelaciji s drugim umjetničkim predmetima, što su bitni preduslovi uspješnog učenja.

Upoznavanje muzičkih instrumenata vezano je, prije svega, za vizuelno prepoznavanje instrumenta i slušno prepoznavanje njegove zvučne boje. U udžbeniku je za svaki instrument data preporuka koji zvučni primjer može poslužiti kao ilustracija, ali nastavnik i sam, u skladu sa zvučnim primjerima kojima raspolaže, može odabrati odgovarajuće numere.

Učenike je moguće upoznati s izgledom instrumenta na osnovu ilustracije u udžbeniku, ali je najbolje da gost na času bude stariji učenik koji svira odabrani instrument ili nastavnik tog instrumenta. Tako će učenici na neposredan način moći da opaze kako instrument izgleda, koja je njegova veličina, od čega je napravljen, kako se drži pri sviranju, a biće u prilici i da steknu bolji utisak o osobinama tona na osnovu izvođenja uživo. Izvođenje na času različitih numera iz različitih muzičkih epoha i žanrova doprinijeće boljem zapamćivanju zvučne boje instrumenta i njegovom lakšem prepoznavanju pri ponovnom slušanju.

Informacije o upoznatom instrumentu potrebno je ponavljati u toku cijele školske godine, slušati s učenicima različite zvučne primjere s ciljem da prepoznaju instrument, te se podsjećati i instrumenata koji su od ranije poznati, vršiti poređenja i uopštavanja.

S obzirom na znanja o muzičkim instrumentima stečena u toku prvog i drugog razreda, potrebno je stalno povezivati ranije stečena znanja s novim znanjima. U tom smislu, potrebno je uočavati sličnosti i razlike između violine i viole, trube i horne, flaute i klarineta, zatim gitare i mandoline, te klavira i harmonike. Takav pristup omogućit će da učenici već od ranoškolskog uzrasta budu u stanju da uočavaju neke opšte zakonitosti kada su muzički instrumenti u pitanju.

7. SVIRANJE NA INSTRUMENTIMA ORFOVOG INSTRUMENTARIJUMA I BUMVEKERIMA (BOOMWHACKERS)

Sve pjesme koje se obrađuju, bilo da se radi o obradi po sluhu ili obradi po notnom tekstu, poželjno je svirati na melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma: metalofonu, ksilofonu, zvončićima, melodici, blok-flautama i različitim frulicama. Melodije odsvirane na instrumentu ostaće još trajnije urezane u pamćenje učenika i obezbijediće ostvarivanje nužne povezanosti nastave solfeđa s instrumentalnom nastavom.

Ritmičke instrumente moguće je koristiti na različite načine. Sve brojalice, ritmizirane tekstove, kao i ritmičke vježbe poželjno je izvoditi na nekom ritmičkom instrumentu. Takođe, za sve pjesme moguće je improvizovati ritmičku pratnju na instrumentu po izboru. Na taj način njeguju se i razvijaju kreativnost i stvaralačke sposobnosti učenika.

Zajedničko muziciranje uz korišćenje Orfovih instrumenata je disciplina koja na časovima solfeđa podstiče radost kod učenika. Zato se na kraju i ovog udžbenika nalazi nekoliko aranžmana pjesama naučenih u trećem razredu. Vjerujemo da će predloženi primjeri podstaći i same nastavnike da u toku školske godine osmisle određeni broj aranžmana, birajući pjesme koje se učenicima u njihovom odjeljenju najviše dopadaju, a uzimajući u obzir i sposobnosti učenika s kojima nastavnik radi. Svirajući predložene aranžmane, učenici će određenu pjesmu doživjeti na drugačiji, interesantniji način, još je više zavoljeti i, manje ili više svjesno, prihvatiti sve njene ritmičke i melodijske elemente. Ovakav pristup doprinijeće razvoju mašte, kreativnosti i samostalnog stvaranja učenika, pa će, uz brižljivo usmjeravanje nastavnika, možda i sami uspjati da osmisle dionice za instrumente koje koriste na času.

U predloženim aranžmanima dionice su nešto složenije u odnosu na aranžmane u udžbeniku Muzički koraci 2. Namjera je postići blagu gradaciju u odnosu na aranžmane koje su učenici svirali u drugom razredu. Međutim, ni u ovom uzrastu dionice za ritmičke i melodijske instrumente Orfovog instrumentarijuma ne smiju biti previše složene. Nastavnik treba da vodi računa o sposobnostima učenika u svom odjeljenju i da se njima prilagođava. Bez obzira na razred koji učenici pohađaju, nastavnik će odlučiti da li određeni aranžman da pojednostavi ili ga pak učini složenijim. Ukoliko škola ne raspolaže instrumentom predloženim u određenom aranžmanu, nastavnik će voditi računa da pronađe odgovarajuću zamjenu.

Radi postizanja čistije i sigurnije intonacije, u svakom aranžmanu dionica glasa povjerena je jednom melodijskom instrumentu s pločicama – metalofonu, zvončićima ili ksilofonu.

Naravno da ovo nije jedino rješenje – dionica glasa može biti povjerena bilo kom drugom melodijskom instrumentu. Ukoliko se nastavnik potruži da svoje učenike nauči da sviraju frulicu ili melodiku, glavna melodijska linija će zvučati još ljepše i toplije, s prirodnom frazom i dinamikom koja se dobija uduvavanjem vazduha u pomenute instrumente. U tom slučaju ne postoji ograničenje zvukom koji nastaje udaranjem palice o pločice prethodno navedenih instrumenata. Treba imati na umu da, bez obzira na sve prednosti melodijskih instrumenata s pločicama, postoje i njihovi određeni nedostaci – na njima je nemoguće izvesti frazu, a i u pogledu dinamike su veoma ograničeni.

U većini odabranih aranžmana javljaju se dva melodijska instrumenta, od kojih jedan donosi vodeću dionicu, dok je drugi prisutan kao harmonska pratnja, manje zahtjevna za izvođenje. U nekim primjerima zastupljena su dva istorodna melodijska instrumenta (napravljena od istog materijala, kao npr. zvončići i metalofon), a u nekim primjerima dva raznorodna (napravljena od različitih materijala, kao npr. metalofon i ksilofon). Međutim, slaganje tonских boja instrumenata Orfovog instrumentarijuma ne treba da opterećuje nastavnike prilikom izrade aranžmana, jer ona u ovom sastavu nije najbitnija. Zapravo se najveća čar sviranja na Orfovom instrumentarijumu ogleda upravo u šarolikosti zvuka koju on sa sobom donosi, i kao takav psihološki najviše odgovara djeci. Instrumenti dječijeg orkestra već su tako odabrani da među njima postoji dovoljan sklad, pa se „može smatrati prihvatljivim bilo koja njihova kombinacija“ (Despić, 1974, 221).

Dionice pisane za ritmičke instrumente bez određene visine zvuka i dalje su prilično jednostavne: jedni daju pulsaciju jedinice brojanja, drugi podjelu jedinice brojanja, neki iznose kompletan ritam koji prati melodiju i sl. Upotrebom ritmičkih instrumenata i uvježbavanjem samostalnih, zasebnih dionica, kao i spajanjem više različitih dionica, učenicima se omogućava lakše i brže prihvatanje svih elemenata ritma.

Primjena Orfovog instrumentarijuma u nastavi solfedža čini djecu zadovoljnom i veoma radosnom, a posebno je značajno iskustvo sviranja na ovim instrumentima. Sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma doprinosi dinamičnijem času, savjesnom i odgovornom grupnom muziciranju, kao i trajnijem usvajanju znanja. U određenom smislu, može se smatrati kao priprema za sviranje u kamernim sastavima i školskim orkestrima.

Bumvekeri čine lagane, šuplje plastične cijevi u boji. Svaka cijev ima određenu visinu tona, koja je određena samom dužinom cijevi. Oni pripadaju instrumentima iz porodice udaraljki i nerijetko se pridružuju instrumentima koji pripadaju Orfovom instrumentarijumu. Ton nastaje kada se cijev udari dlanom, o klupu, pod, cijev o cijev ili na bilo koju površinu. Bumvekeri se mogu poredati horizontalno u posebnim držačima, i tada liče na ksilofon, pa se ton može dobiti udaranjem palicom o cijevi. Veoma su jednostavni za korišćenje, te je njihova primjena pogodna u početnom muzičkom obrazovanju. U skladu s mogućnostima grupe učenika s kojom radi, nastavnik će odlučiti na koji će način bumvekere koristiti u nastavi.

8. MUZIČKO-DIDAKTIČKE IGRE

Kao i u prethodne dvije školske godine, i u trećem razredu je potrebno iskoristiti igru kao jednu od osnovnih pokretačkih snaga u procesu učenja muzike. Zbog toga se u udžbeniku nalazi nekoliko muzičkih igara. Njih je moguće igrati na različite načine, dodavanjem nekih elemenata učiniti ih složenijim, ili pojednostaviti ukoliko to zahtijeva specifičnost grupe djece s kojom nastavnik radi. U svakom slučaju, ne treba zaboraviti ni igre koje su naučene u toku prvog i drugog razreda, a koje su opisane u priručnicima Muzički koraci 1 i Muzički koraci 2. Povezivanjem nekoliko važnih elemenata, kao što su pjevanje, sviranje, ritmički pokreti, slušanje i pamćenje, razvijaju se sve kategorije muzičkog sluha, osjećaj za muzički ritam, muzička memorija, te motoričke sposobnosti djeteta.

GDJE JE PRSTEN? (autor igre: M. Milošević-Simić)

Osnovu igre čini pjevanje pjesme, koja se uči po notnom tekstu po utvrđenom metodskom postupku. Nakon što je pjesma savladana u intonativnom i ritmičkom pogledu, učenici se poređaju u krug, a samo je jedan učenik ili jedna učenica u sredini. Učenici koji čine krug u rukama drže dugačak konopac ili traku o koji/koju je okačen prsten ili neka veća perla. Učenici vrte konopac s obje ruke dok pjevaju pjesmu, a imaju zadatak da šakama sakriju prsten od druga/drugarice koji/koja je u sredini. Kada je pjesma završena, učenik iz sredine kruga ima zadatak da pogodi kod koga je prsten. Ako pogodi, mijenja mjesto s drugom kod koga je prsten bio sakriven. Ako su ga drugari vješto sakrili i nije pogodio, ostaje i dalje u sredini.

DIRIGENT (autor igre: J. Šulentić-Begić)

U uvodnom dijelu časa učenici gledaju video-zapis izvođenja nekog muzičkog djela, razgovaraju o ulozi dirigenta, zbog čega je on važan, šta je njegov zadatak. Komentarišu njegove pokrete i na koji su način oni u vezi s muzikom koja se izvodi. Učenici zaključuju da pokreti dirigenta iskazuju tempo kompozicije, njen karakter, dinamiku. Nastavnik će odabrati nekoliko kratkih kompozicija ili odlomaka kompozicija za slušanje muzike, u skladu s mogućnostima i koncentracijom učenika ovog uzrasta. Prije slušanja potrebno je postaviti zadatak da pažljivo slušaju, jer će kasnije pokretima ruku, ali i cijelog tijela, te mimikom, iskazati osjećaj prilikom slušanja i „glumiti“ dirigenta. Prilikom slušanja muzike potrebno je dozvoliti učenicima da uvijek reaguju na muziku onako kako osjećaju.

Predlog autorki udžbenika: Igra se može realizovati u vidu takmičenja – po dva učenika istovremeno „glume“ dirigenta, a ostali učenici ih ocjenjuju, podižući zelene zastavice ako im se dopada, a crvene zastavice ukoliko im se ne dopada gluma određenog učenika.

RITMIČKA JEKA (autor igre: J. Šulentić-Begić)

Nastavnik će izvesti jedan ritmički motiv kucanjem, tapšanjem ili na nekom ritmičkom instrumentu. Učenici pažljivo slušaju, pamte i ponavljaju motiv. Zadatak učenika jeste da jedan za drugim lančano izvode motiv ne prekidajući lanac, kako bi se ostavio utisak cjeline.

MI SMO METALOFON (autorka igre V. Marković)

Nastavnik će odrediti grupu od osam učenika koji će na glavi imati kapice u bojama osnovnih tonova: dvije zelene, braon, žutu, plavu, crvenu, bijelu i ljubičastu. Svaki učenik predstavlja jedan ton, od c1 do c2. Njihov je zadatak da budu poređani u niz koji bi odgovarao rasporedu tonova tj. bojama na metalofonu. Nastavnik se kreće iza učenika, a kada nekog dodirne po ramenu, učenik ima zadatak da otpjeva svoj ton. Na ovaj način nastaju različite melodije, koje ostali učenici pažljivo slušaju i ponavljaju solmizacijom. Kada jedna grupa završi, nastavnik bira sljedećih osam učenika za ovu igru.

9. ZANIMLJIVI ZADACI

Kako bi usvajanje znanja predviđenih Programom bilo što lakše i zanimljivije, u udžbeniku se nalazi određen broj zanimljivih zadataka. Radi se o ukrštenicama i lavirintima – zadacima čiji je cilj da se kroz igru i zabavu učenici podsjetite određene materije i učvrste znanja. Ove aktivnosti moguće je raditi u toku časa, kao mali predah između drugih težih aktivnosti, ili na kraju časa, kao izvjesnu relaksaciju.

Nakon savladavanja određenih cjelina, predviđeno je rješavanje zadataka u okviru poglavlja koja nose naziv *Provjeri znanje i zabavi se*. Ova poglavlja je moguće realizovati kao mala takmičenja – kvizove, u kojima se takmiče dvije ili više ekipa. Takođe, moguće je da ih učenici rade samostalno kod kuće, kao domaći zadatak.

Nadamo se da će predloženi zadaci poslužiti kao inspiracija nastavnicima da i sami osmisle slične zadatke.

10. DJEČIJE MUZIČKO STVARALAŠTVO

Posljednji dio udžbenika osmišljen je kao niz zadataka s ciljem da podstaknu samostalno muzičko stvaralaštvo kod učenika. Samostalno stvaralaštvo ili stvaralaštvo uz pomoć nastavnika najmanje je zastupljena aktivnost u našim muzičkim školama. Ova pojava predstavlja svojevrsan paradoks ako se ima u vidu činjenica da u okviru različitih nastavnih predmeta učenici već od prvih školskih dana stvaraju različite sadržaje: pišu pismene sastave i likovno se izražavaju a da pritom niko strogo ne procjenjuje njihova postignuća, jer je osnovni cilj dječiji izraz, a ne vrhunski umjetnički dometi. U tom smislu, potrebno je učenike u muzičkoj školi ohrabrivati da se igraju tonovima i zvukovima, da samostalno istražuju, da pronalaze različite načine muzičkog izražavanja a da pritom koriste znanja stečena u okviru nastave solfeđa.

Predložene aktivnosti treba da posluže samo kao primjeri – nadamo se da će nastavnici i sami kreirati slične zadatke i da će uživati u zajedničkim aktivnostima sa svojim učenicima, razvijajući njihovu, ali i vlastitu kreativnost. Zadaci se mogu realizovati na različite načine: u parovima, u grupama ili samostalno, već kako nastavnik ocijeni da je najpogodnije.

U prvom zadatku potrebno je da učenici sami osmisle kraj melodije, koja je nedovršena. Treba da koriste znanja vezana za kadencu, kao i znanje o zvučnosti stabilnih ljestvičnih stupnjeva: prvom i trećem, koji mogu da budu završni tonovi melodije. Nastavnik treba da usmjerava i ohrabruje. Pjevanjem primjera i predloženih rješenja dolazi se do rješenja koje najbolje zvuči.

Drugi zadatak je malo složeniji i predstavlja dopunjavanje melodije u kojoj nedostaju veći djelovi. Postupak je sličan: melodija se pjeva, improvizuje se i biraju se moguća rješenja, koja se pjevaju ili sviraju na metalofonu. Samostalno ili uz pomoć nastavnika, zapisuju se djelovi melodije. Zatim se izvodi u cjelosti, bira se dinamika i artikulacija i upisuju potrebne oznake u notni tekst. Na kraju, izvode se sve melodije u cjelosti, vrši upoređivanje i komentarišu različita rješenja.

U trećem zadatku date su tri melodije, koje se razlikuju po vrsti takta i karakteru melodije. Potrebno je da ih učenici otpjevaju, a zatim da, na osnovu stečenog znanja i iskustva, odrede za svaku melodiju najprimjereniji tempo i artikulaciju, te da u notni tekst unesu odgovarajuće oznake.

U četvrtom zadatku učenici se stavljaju u poziciju kompozitora – data su četiri stiha koji treba da posluže kao inspiracija za muziku. Stvaranje melodije pjesme odvija se u pomoć nastavnika. Prvo se čita tekst da bi se odredio karakter. Zatim se tekst izgovara različito ritmizovan i zapisuju se moguća rješenja. Slijedi komponovanje melodije: određivanje početnog tona, improvizovanje glasom ili na metalofonu, i zapisivanje rješenja koja se učniku najviše dopada. Na kraju se upisuju oznake za tempo i artikulaciju.

Peti i šesti zadatak podrazumijevaju korelaciju nastave solfedža sa nastavom likovne kulture. Odslušanu melodiju prvog predloženog primjera potrebno je predstaviti linijama, a drugog bojama i oblicima.

U sedmom zadatku potrebno je za odabran muzički primjer osmisliti odgovarajuće plesne korake i na kraju izvesti kao plesnu koreografiju.

NOTNI ZAPISI PJESAMA

U ovom poglavlju nalaze se notni zapisi pjesama koje se obrađuju po sluhu, a čiji se literarni tekstovi i ilustracije nalaze u udžbeniku. Radi preglednosti, pjesme su razdvojene u dvije grupe: narodne i umjetničke pjesme.

NARODNE PJESME

SHKAPËRCEVA DY TRI MALE (narodna iz Albanije)

Allegro

Shka për - ce - va__ dy__ tri__ ma - le__ moj lu__ le__

moj laj - le shka__ për__ ce - va__ dy - tri__ ma - le

moj lu__ le__ moj laj - le.

*Shkapërceva dy tri male, moj lule, moj lajle,
Dy tri male, eash n'njifush-e, moj lule, moj lajle,
N ë at fush gjeta njikull-e, moj lule, moj lajle,
Kulla ashte, shkal' nuk kishte, moj lule, moj lajle,
Preva thojt' e bana shkallen, moj lule, moj lajle,
Hypa nalt-o n ë cardak-e, moj lule, moj lajle,
Gjeta nusennen duvak-e, moj lule, moj lajle,
E p ërveta e kuja je, moj lule, moj lajle,
Jam e ages e Nages, moj lule, moj lajle.*

PROĐOH KROZ DVIJE, TRI GORE

*Prođoh kroz dvije, tri gore, ružo moja, lijepa moja,
Dvije, tri gore, siđoh u polje, ružo moja, lijepa moja,
A u polju dvospratnica, ružo moja, lijepa moja,
Al' nemaše stepenica, ružo moja, lijepa moja,
Kidah nokte, pravih stube, ružo moja, lijepa moja,
Kad, gle, gore, nad čardakom, ružo moja, lijepa moja,
Nađoh mladu pod duvakom, ružo moja, lijepa moja,
Pitah je čija li je, ružo moja, lijepa moja,
Agina sam, sevdalije, ružo moja, lijepa moja.*

Duvak - veo, koprena za nevjestu

Prevod i prepjev: Pjetar Drešaj

NA PLANINCAH

(narodna iz Slovenije)

Moderato

The musical score is written on two staves in 3/4 time. The first staff contains the melody for the first line of the song, with lyrics underneath. The second staff contains the melody for the second line, with two first endings marked '1.' and '2.'. The lyrics are: 'Na pla - nin - cah Soln - čen - ce si - je, na pla- nin - cah Sol - čen - ce si - je, nin - cah luš - tno je.'

Na planincah sončence sije,
Na planincah sončence sije,
Na planincah sončence sije,
Na planincah lušno je.

Gor' pojejo drobne ptičke,
Gor' pojejo drobne ptičke,
Gor' pojejo drobne ptičke,
Gor' pojejo ptičice.

Gor cvetejo rožice bele,
Gor cvetejo rožice bele,
Gor cvetejo rožice bele,
Gor cvetejo rožice.

Eno dekle jih pa trga,
Eno dekle jih pa trga,
Eno dekle jih pa trga,
Da si šopek naredi.

NA PLANINAMA

Na planinama sunce sija,
Na planinama sija sunce,
Na planinama sija sunce,
Na planinama slatko je.

Gore pjevaju sitne ptice,
Gore pjevaju sitne ptice,
Gore pjevaju sitne ptice,
Gore pjevaju ptičice.

Gore cvjetaju ružice bijele,
Gore cvjetaju ružice bijele,
Gore cvjetaju ružice bijele,
Gore cvjetaju ružice.

Eno djevojka ih bere,
Eno djevojka ih bere,
Eno djevojka ih bere,
Da napravi buket.

UMJETNIČKE PJESME

POZDRAVNA PJESMA (tekst i muzika: V. Marković)

Moderato

mf Ka - da me pi-ta-ju či - me se ba - vim, šta ra-do gle-dam, šta ra-do ra - dim,

go - vo-rim svi - ma sa pu-no ža - ra, mo - jim bi - ćem mu - zi-ka vla - da.

Mu - zič-ka ško - la dru - ga je ku - ća i svi smo je - dna ve - se-la dru - žba,

svi - ra-mo pje-va-mo, mar - lji-vo vje-žba-mo, no - ta-ma la - ko vla - da - mo.

f Još pu-no to-no - va baš me-ne će - ka, pje - sma se ču - je iz - da - le - ka.

Sa pu-no zna - nja, vje-žbe i tru - da, ot - kri - ću mno - ga mu - zič-ka ču - da.

Sa - da sam sa - mo bez - bri-žno dije - te, al' to je ne - kad i Mo-cart bi - o,

svi ve-li-ka - ni, važ - ni i sla - vni ne - kad su bi - li ka - o ja ma - li.

*Kada me pitaju čime se bavim
Šta rado gledam, šta rado radim
Govorim svima sa puno žara:
Mojim bićem muzika vlada.*

*Muzička škola druga je kuća
I svi smo jedna vesela družba,
Sviramo, pjevamo, marljivo vježbamo,
Notama lako vladamo.*

Ref.

*Još mnogo tonova baš mene čeka,
Pjesma se čuje izdaleka,
Sa puno znanja, vježbe i truda,
Otkriću mnoga muzička čuda. (2 x)*

*Sada sam samo bezbrižno dijete,
Al' to je nekad i Mocart bio,
Svi velikani važni i slavni
Nekada su bili kao ja mali!*

Ref.

Još mnogo tonova...

OKITI JELKU MUZIKOM (tekst i muzika: A. Ćoso-Pamer)

Andantino

Dok san-ke ju-re spre-tno kroz hlad-nu zim-sku noć ne - strp-lji-vo ih će - kam
mp

ka - da će mi doć' pun po - klo - na di - vnih o - će - ku - jem džak, i
mf

har - fu u nje - mu za - mi - sli čak! *f* O - ki - ti jel - ku mu - zi - kom svo - jom,
mp

o - bo - ji je žu - tom, pla - vom bo - jom, pa - hu - lja bije - la nek' bu - de ton la,
mp *mf*

Dje - da Mraz pra - vi ne - ka to zna. *f* O - ki - ti jel - ku mu - zi - kom svo - jom,
f

ze - le - nom, cr - ve - nom, lju - bi - čas - tom bo - jom. Ši - šar - ka na njoj nek'
p *mf* *f*

bu - de ton re, o - vom mu - zi - kom ob - ra - duj sve!

*Dok sanke jure spretno kroz hladnu zimsku
noć,
nestrpljivo ja čekam kada će mi doć',
pun poklona divnih očekujem džak
i harfu u njemu zamisli, čak!*

*Okiti jelku muzikom svojom,
oboji je žutom, plavom bojom,
pahulja bijela nek' bude ton la,
Djeda Mraz dragi neka to zna.*

*Okiti jelku muzikom svojom,
zelenom, crvenom, ljubičastom bojom,
šišarka na njoj nek' bude ton re,
ovom muzikom obraduj sve.*

PITANJA (tekst i muzika: Lj. Vojkić)

Andante

Musical score for 'PITANJA' in 4/4 time, B-flat major. The score consists of two staves. The first staff has a melody starting on G4, with lyrics 'Zaš-to ve-ne bilj - ka sva - ka? Za-što se-di mo - ja ba - ka?'. The second staff has a melody starting on G4, with lyrics 'Zaš-to mač-ka lo - vi mi - ša? Zaš-to če-sto pa - da ki - ša?'. Dynamics are marked as *mp* and *p*.

Zašto vene biljka svaka?

Zašto sedi moja baka?

Zašto mačka lovi miša?

Zašto često pada kiša?

NASMIJAN DAN (tekst i muzika: T. Petrović)

Musical score for 'NASMIJAN DAN' in 6/8 time, B-flat major. The score consists of three staves. The first staff has a melody starting on G4, with lyrics 'Da-nas je sre-tan i na-smi-jan dan. Da - nas sla-vi-mo tvoj ro-đen-dan.'. The second staff has a melody starting on G4, with lyrics 'Svje-ći-ca mno-go na tor-ti već sja. Naj-ljep-še da-re ti no - sim ja.'. The word 'Fine' is written below the second staff. The third staff has a melody starting on G4, with lyrics 'Že-lim ti sre-ću i ra-dost i mir. Nek' ti se i - spu-ni baš sva-ki hir. O'.

Danas je sretan i nasmijan dan.

Danas slavimo tvoj rođendan.

Svjećica mnogo na torti već sja.

Najljepše dare ti nosim ja.

Želim ti sreću i radost i mir.

Nek ti se ispuni baš svaki hir.

O, danas je sretan i nasmijan dan.

Danas slavimo tvoj rođendan.

PINGVINI (tekst: S. Došljak, muzika: V. Marković)

Moderato

mf Pin - gvi - ni su ču - dne pti - ce, kri - la su im ne - što te - ža.

Al' ni - je - su le - tje - li - ce, va - ri - ra im rav - no - te - ža.

*Pingvini su čudne ptice
krila su im nešto teža,
al' nijesu letjelice
varira im ravnoteža.*

*U vodi su vrlo spretni
vole mora, ribarenja,
pomalo su zagonetni
i nespretni za letjenja.*

ČUDNA BAJKA (tekst i muzika: Lj. Vojkić)

Moderato

mf Bi - la jed - nom jed - na baj - ka ko - ja ne - ma kraj: konj je prin - cu po - be - ga - o

jer da ja - še ni - je zna - o, prin - ce - za će pu - ćí, ne - će peš - ke ku - ćí.

*Bila jednom jedna bajka koja nema kraj:
Konj je princu pobegao
jer da jaše nije znao,
princeza će pući, neće peške kući.*

SVI PJEVAJU (tekst: S. Došljak, muzika: V. Marković)

Umjereno

Sla - vuj pje - va, sva - ka čast, stvar - no i - ma sja - jan glas.

Las - ta - vi - ca u pro - lje - će da pre - sta - ne s pje - smom ne - će.

A - li dje - ca, to već zna se, od svih bo - lja za tri kla - se,

Slavuj pjeva, svaka čast,
stvarno ima sjajan glas.
Lastavica u proljeće,
Da prestane s pjesmom neće.

Ref.
Ali djeca to već zna se
Od svih bolja za tri klase. (2 X)

I cvrčak se rasonodi,
svojom pjesmom kolo vodi.
Pijetao svako jutro
ljude budi s pjesmom žustro!

Ref.
Ali djeca, to već zna se
Od svih bolja za tri klase. (2 X)

I žaba je pjesmom bučna,
sebe smatra da je stručna.
Vjetar svoju zimi pjeva,
u polju je sluša ševa.

Ref.
Ali djeca, to već zna se
Od svih bolja za tri klase. (2 X)

DODATAK PRIPREME ZA ČASOVE PRAKTIČNE NASTAVE

Poštovane kolege/koleginice,

U dodatku koji je pred vama nalazi se pet priprema za časove praktične nastave. Kao primjere smo odabrale po jednu nastavnu jedinicu iz karakterističnih oblasti: obradu jedne tonske visine i odgovarajućeg notnog znaka, obradu šesnaestina, obradu pjesme po notnom tekstu, obradu melodijske vježbe i obradu jedne muzičke igre. U ovom priručniku ne nalaze se pripreme za časove posvećene obradi onih nastavnih jedinica koje su identične opisanim u priručnicima za prvi i drugi razred: obrada pjesme po sluhu, obrada muzičkog instrumenta i slušanje muzike. Pripreme koje se nalaze u dodatku prvenstveno su namijenjene mlađim kolegama, koji su na početku svoje nastavničke karijere, te mogu im predstavljati putokaz kako osmisliti pojedine časove. Naravno, pojedini koraci i aktivnosti mogu biti na različite načine varirani, što zavisi od kreativnosti, pedagoškog umijeća i mašte samog nastavnika.

PRIPREMA BR. 1

UPOZNAVANJE NOTNOG ZNAKA ZA TON A IZ MALE OKTAVE U VIOLINSKOM KLJUČU

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 1

Na kraju učenja učenik će moći da upotrebljava osnovne pojmove muzičkog jezika (muzičke teorije).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- koristi simbole notnog pisma
- prepozna notni znak za tonsku visinu a malo u violinskom ključu.

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 2

Na kraju učenja učenik će moći da pjeva/izvodi pjesme (po sluhu i s notnog teksta) i brojalice.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- nakon slušanja tačno intonativno i ritmički precizno ponovi pjesmu
- pjeva pjesmu koristeći elemente muzičkog jezika: tempo i dinamiku.

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 5

Na kraju učenja učenik će moći da zapiše notnim pismom (odslušane) ritmičke cjeline i apsolutne visine.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da zapiše odslušan ton *a malo* u violinskom ključu.

SADRŽAJI/ POJMOVI

- *Kiša pada* (narodna pjesma iz Hrvatske)
- linijski sistem
- violinski ključ
- pomoćne linije
- solmizacija
- abeceda
- tempo
- dinamika

AKTIVNOSTI

Učenici/učenice:

- upjevavaju se prikladnim vokalizama
- pjevaju po sluhu pjesmu *Kiša pada*, koja počinje silaznim molskim trihordom od c1 do a
- traže na klavijaturi melodiju pjesme i početak povezuju sa solmizacionim imenima tonova
- uočavaju najdublji ton u pjesmi, zaključuju njegovo solmizaciono ime
- uz pomoć nastavnika, zaključuju koje je abecedno ime tona
- uz pomoć nastavnika, zaključuju gdje se ton piše
- uvježbavaju pisanje note na drugoj pomoćnoj liniji ispod linijskog sistema u violinskom ključu i povezuju sa solmizacionim i abecednim imenom tona
- pjevaju pjesmu solmizacijom iz notnog teksta, u odgovarajućem tempu i s dinamikom.

PRIPREMA BR. 2

OBRADA ČETVORODJELNE PODJELE JEDINICE BROJANJA ČETVRTINE - ŠESNAESTINE

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 1

Na kraju učenja učenik će moći da upotrebljava osnovne pojmove muzičkog jezika (muzičke teorije).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- koristi simbole notnog pisma: grafički znak za šesnaestine
- prepozna različita notna trajanja: šesnaestine.

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 2

Na kraju učenja učenik će moći da pjeva/izvodi pjesme (po sluhu i s notnog teksta) i brojalice.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- nakon slušanja ritmički precizno ponovi brojalicu
- zapiše šesnaestine s barjačićima i notnim rebrima
- izvodi brojalicu koristeći notni zapis (prepoznaje notna trajanja)
- izvodi brojalicu koristeći elemente muzičkog jezika: tempo
- prepozna otkucaj/puls – jedinicu brojanja u brojatici i izvede ga na ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma ili koristeći tijelo (kucanje, koračanje, tapšanje i sl.) i prepozna četvoro dijelnu podjelu jedinice brojanja.

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 4

Na kraju učenja učenik će moći da tačno ritmički demonstrira ritmičku vježbu koristeći notni tekst.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- tačno izvede različite notne vrijednosti u brojatici
- prepozna 4/4 takt
- prepozna puls/otkucaj u brojatici i izrazi ga kucanjem ili tapšanjem
- pravilno otkuca i izvede parlato ritmičke vježbe u violinskom ključu
- izvede brojalicu na ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma.

SADRŽAJI/ POJMOVI

- brojalica *Ja imam vjevericu, prepelicu* (V. Marković)
- četvrtina, osmina, šesnaestina
- taktiranje 4/4 takta

AKTIVNOSTI

Učenici/učenice:

- uče brojalicu po sluhu
- izvode brojalicu uz koračanje
- izvode brojalicu uz pljeskanje dlana o dlan
- zaključuju koliko slogova izvode na jedan korak ili pljesak (otkucaj – jedinica brojanja – četvrtina)
- uz pomoć nastavnika saznaju da se četiri jednaka trajanja koja se izvode na jedan otkucaj nazivaju šesnaestine
- upoznaju se s notnim znacima za šesnaestine
- upoznaju se s notnim zapisom brojalice
- izvode brojalicu uz taktiranje
- izvode ritmičku liniju brojalice na nekom ritmičkom instrumentu Orfovog instrumentarijuma

PRIPREMA BR. 3

OBRADA PJESME ŠKOLA ZOVE (A. HOMEN) PO NOTNOM TEKSTU

OBRAZOVNO-

-VASPITNI

ISHOD 1

Na kraju učenja učenik će moći da upotrebljava osnovne pojmove muzičkog jezika (muzičke teorije).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- koristi simbole notnog pisma
- prepozna poziciju note u violinskom ključu kao oznake za tonske visine u rasponu od c1 do c2
- prepozna različita notna trajanja
- prepozna pojmove muzičkog jezika: tempo
- prepozna pojmove muzičkog jezika: oznaka za akcent.

OBRAZOVNO-

-VASPITNI

ISHOD 2

Na kraju učenja učenik će moći da pjeva/izvodi pjesme (po sluhu i s notnog teksta) i brojalice.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- oblikuje pjevački glas i prepoznaje kretanje glasa pomoću zapisanih notnih visina (naviše – naniže)
- pjeva pjesmu koristeći notni zapis (prepoznaje notne visine i notna trajanja)
- pjeva pjesmu u naznačenom tempu
- prepozna otkucaj/puls u pjesmi i izvede ga na ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma ili koristeći tijelo (kucanje, koračanje, tapšanje i sl.).

OBRAZOVNO-

-VASPITNI

ISHOD 7

Na kraju učenja učenik će moći da svira pjesme i brojalice.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- svira pjesmu na melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarija koristeći notni zapis
- svira u grupi pjesmu na melodijskim i ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma.

SADRŽAJI/ POJMOVI

- linijski sistem
- violinski ključ
- note po visini od c1 do c2
- note po trajanju: četvrtina, polovina
- takt
- taktiranje
- akcenti
- tempo
- *Škola zove* (A. Homen)

AKTIVNOSTI

Učenici/učenice:

- razgovaraju o literarnom tekstu pjesme
- analiziraju notni tekst pjesme
- upjevavaju se prikladnim vokalizama
- izvode ritmičku liniju pjesme parlatom uz obavezno taktiranje
- izvode ritmičku liniju koristeći slogove teksta pjesme, uz taktiranje
- povezuju tonske visine koje čine melodiju pjesme s abecednim tonskim imenima
- ozvučavaju glasom pojedinačne tonske visine
- uz nastavnikovu pomoć vokalno ozvučavaju notni zapis
- pjevaju pjesmu solmizacijom
- pjevaju tekst pjesme poštujući oznake za tempo i artikulaciju
- sviraju pjesmu na metalofonu
- sviraju pjesmu improvizujući pratnju na ritmičkim instrumentima Orfovog instrumentarijuma.

PRIPREMA BR. 4

OBRADA MELODIJSKE VJEŽBE

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 1

Na kraju učenja učenik će moći da upotrebljava osnovne pojmove muzičkog jezika (muzičke teorije).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- koristi simbole notnog pisma
- prepozna notne visine u violinskom ključu
- prepozna različita notna trajanja
- prepozna pojmove muzičkog jezika: tempo i dinamika.

OBRAZOVNO- -VASPITNI ISHOD 3

Na kraju učenja učenik će moći da tačno intonativno otpjeva melodijske primjere (C-dur) koristeći notni tekst.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- pjeva melodijske primjere u C-duru
- imenuje i tačno intonativno otpjeva notne visine koje se javljaju u notnom zapisu melodijskog primjera (u violinskom ključu opseg od g do c2)
- tačno ritmički izvede notne vrijednosti i figure koje se nalaze u notnom zapisu melodijske vježbe (cijela nota, polovina, polovina s tačkom, četvrtina, četvrtina s tačkom, osmina, šesnaestina, odgovarajuće pauze, sinkopa)
- prepozna oznake za ligaturu, legato, stakato i izvede ih
- prepozna prosti dvodijelni i trodijelni takt (2/4 i 3/4) i složeni (4/4) takt
- prepozna puls/otkucaj u melodijskom primjeru i izrazi ga kucanjem ili tapšanjem
- izvede melodijski primjer na melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma.

SADRŽAJI/ POJMOVI

- takt
- notne vrijednosti
- tonska imena
- tonske visine
- melodijska vježba
- artikulacija
- tempo
- dinamika

AKTIVNOSTI

Učenici/učenice:

- analiziraju notni tekst: vrsta takta, brojanje, taktiranje, notne vrijednosti, tempo, note po visini, artikulacija, tempo, dinamika
- upjevavaju se prikladnim vokalizama, ranije naučenom pjesmom, kratkim motivima koji se javljaju u toku melodijske vježbe
- izvode vježbu parlatom uz određenu artikulaciju
- vokalno ozvučavaju tonske visine od kojih je sastavljena melodija
- intoniraju vježbu poštujući oznake za artikulaciju

PRIPREMA BR. 5

OBRADA MUZIČKE IGRE *GDJE JE PRSTEN?* (M. MILOŠEVIĆ-SIMIĆ)

OBRAZOVNO- -VASPITNI

ISHOD 1

Na kraju učenja učenik će moći da pjeva/izvodi pjesme (po sluhu i s notnog teksta) i brojalice.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- nakon slušanja tačno intonativno i ritmički precizno ponovi pjesmu
- oblikuje pjevački glas i prepoznaje kretanje glasa pomoću zapisanih notnih visina (naviše – naniže)
- pjeva pjesmu koristeći notni zapis (prepoznaje notne visine i notna trajanja)
- pjeva pjesmu koristeći elemente muzičkog jezika: tempo i dinamiku.

OBRAZOVNO- -VASPITNI

ISHOD 5

Na kraju učenja učenik će moći da zapiše notnim pismom (odslušane) ritmičke cjeline i apsolutne visine.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da zapiše odslušane tonske visine u opsegu od c1 do a1.

SADRŽAJI/ POJMOVI

- pjesma *Gdje je prsten* (M. Milošević-Simić)
- kretanja unutar toničnog heksahorda C-dura
- sekvence
- muzička igra

AKTIVNOSTI

Učenici/učenice:

- uče po notnom tekstu pjesmu *Gdje je prsten?*
- povezuju boje s odgovarajućim tonskim imenom i visinom
- intoniraju tonske visine od c1 do a1
- zapisuju tonske visine od c1 do a1
- igraju igru s konopcem i prstenom

LITERATURA

1. Cvetković, V., Mihaljica, J. (2009). *Solfedžo za prvi razred šestogodišnje muzičke škole*. Beograd: Zavod za udžbenike
2. Četković, G., Vojnov, T. (2019). *Muzička kultura*, udžbenik za osmi razred osnovne škole. Podgorica: ZUNS
3. Ćoso, A. (2013). *Orfov instrumentarijum – značaj, uloga i primjena u savremenoj početnoj nastavi solfedža*. Cetinje: Muzička akademija, magistarski rad (mentor: mr Vedrana Marković)
4. Despić, D. (1974). *Dvoglas*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu
5. Despić, D. (2002). *Muzički instrumenti*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu
6. Drobni, I. (2008). *Metodičke osnove vokalno-instrumentalne nastave*. Beograd: Zavod za udžbenike
7. Jerkov, S. (2013). *Muzičko nasljeđe i muzikalnost Crnogoraca*. Podgorica: Pobjeda ad
8. Marjanović-Krstić, Z. (1998). *Vokalna muzička tradicija Boke Kotorske*. Podgorica: Udruženje kompozitora Crne Gore
9. Marjanović, Z. (2005). *Narodna muzika Grblja*. Novi Sad: Društvo za obnovu manastira Podlastva Grbalj, Boka Kotorska; Podgorica: Institut za muzikologiju i etnomuzikologiju Crne Gore
10. Marjanović, Z. (2002). *Narodne pesme Crne Gore po tonskim zapisima i odabranim beleškama iz dnevnika Nikole Hercigonje*. Podgorica: Institut za muzikologiju i etnomuzikologiju Crne Gore
11. Marković, V., Ćoso-Pamer, A. (2016). *Muzički koraci 1*, udžbenik za prvi razred osnovne muzičke škole. Podgorica: ZUNS
12. Marković, V., Ćoso-Pamer, A. (2016). *Muzički koraci 1*, priručnik za nastavnike za prvi razred osnovne muzičke škole. Podgorica: ZUNS
13. Marković, V., Ćoso-Pamer, A. (2018). *Muzički koraci 2*, udžbenik za drugi razred osnovne muzičke škole. Podgorica: ZUNS
14. Marković, V., Ćoso-Pamer, A. (2016). *Muzički koraci 2*, priručnik za nastavnike za drugi razred osnovne muzičke škole. Podgorica: ZUNS
15. Milošević-Simić, M. (2017). *Više od muzičke igre*. Beograd: Udruženje muzičke umetnosti Music Art Project
16. *Solfedžo sa teorijom muzike – III razred (2019)*, nastavni program za treći razred devetogodišnje osnovne muzičke škole. Podgorica: Zavod za školstvo
17. Orff, C., Keetman, G. (1954). *Music fur kinder*. London, New York: Schoot&Co. Ltd; London, Schoot Music Corp; New York
18. Pantović, Lj., Kršić-Sekulić, V. (1996): *Mi pevamo interval – Funkcionalnost intervala i akorada*. Beograd:
19. Petrović, M., Milanković, V. (2011). *Muzičke igre u pedagogiji solfedža, u Zbornik trinaestog pedagoškog foruma scenskih umetnosti*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti,

-
20. Petrović, T. (2012). *Maja, Juraj i zlatna ribica*. Zagreb: Biblioteka Hrvatskoga društva glazbenih teoretičara
21. Radičeva, D. (2000). *Metodika komplementarne nastave solfeđa i teorije muzike*. Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija; Novi Sad: Univerzitet, Akademija umetnosti
22. Vasiljević, M. A. (1965). *Narodne melodije Crne Gore*. Beograd: Muzikološki institut – Naučno delo
23. Vasiljević, M. Z. (2000). *Metodika muzičke pismenosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
24. Vasiljević, M. Z. (2003). *Muzički bukvar*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva